

Паршина Ю. І., здобувач кафедри загальної психології
Національного університету цивільного захисту України (м. Харків)

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ПСИХОЛОГА

У даній статті розглядаються основні види діяльності професійного психолога, рівні роботи психолога. Відображені завдання теоретико-дослідницького змісту, рівень психологічної роботи, який передбачає практичний вплив на параметри групи і характеристики окремої людини.

Ключові слова: рівень розуміння, рівень управління, організаційно-методична робота, удосконалення професійної компетентності, психодіагностика, психологічна допомога.

В данной статье рассматриваются основные виды деятельности профессионального психолога, уровни работы психолога. Отображены задачи теоретико-исследовательского содержания, уровень психологической работы предполагающий практическое воздействие на параметры группы и характеристики отдельного человека.

Ключевые слова: уровень понимания, уровень управления, организационно-методическая работа, усовершенствование профессиональной компетенции, психодиагностика, психологическая помощь.

This article describes the main activities of the professional psychologist, the levels of work psychologist. Displaying task theoretic research content, level of psychological work involving practical impact on the group's parameters and characteristics of the individual.

Keywords: level of understanding, level management, organizational and methodological work to improve professional competence, psychological diagnostics, psychological help.

Постановка проблеми. Організаційно-структурне оформлення практичних психологів у нашій країні зв'язане з початком 70-х років, відзначених розробкою теоретичних і організаційних засад психологічного забезпечення професійної діяльності, надання психологічної допомоги населенню, а також досвідом організації перших підрозділів цієї служби. Саме в цей час починають організовуватися психологічні служби та психологічні консультації.

В даний час до них належать спеціалізовані психологічні підрозділи підприємств, навчальних закладів, дошкільних установ тощо (самостійні або входять до складу кадрових служб, служби соціального розвитку) і різні професійні психологічні консультації (розташовані окремо або в медичних установах): служба сім'ї та шлюбу, профконсультації і профорієнтації, центри та служби психологічного здоров'я, управлінського консультування.

Найбільший розвиток психологічні служби знайшли в спеціальних органах силових структур, промисловості, освіті та спорті. Фахівці-психологи також входять до складу консультативних підрозділів, що займаються загальнонаціональною та галузевою ефективністю, підвищенням кваліфікації керівних кадрів, підвищенням ефективності управління кадрами, фінансами, маркетингом і збутом, а також до складу відділів і підрозділів, що здійснюють внутрішнє управлінське консультування у великих приватних і державних організаціях, включаючи організаційні, методичні та інші послуги для уряду.

Отже, актуальність цієї проблеми визначається необхідністю розподілу

фахівців-психологів за професійним напрямом.

Мета: проаналізувати види діяльності професійного психолога.

Виклад основного матеріалу. Як об'єкт діяльності психологічної служби виступають окремі люди, колективи та організації. Основними цілями професійної діяльності практичних психологів є психологічне вивчення та опис об'єкта дослідження, а також психологічне управління даним об'єктом.

Характер взаємодії виділених цілей, що утворюють два рівня роботи психолога - рівень розуміння явища і рівень керування ним, визначається насамперед особливим характером предметної сфери його практичної діяльності. У більшості випадків завданням психолога є не тільки розрізнення психологічного явища в повсякденному житті, а й визначення відповідності його стану відомим нормам за основними критеріями, пошук і застосування адекватних способів і засобів психологічного впливу на нього. Все це передбачає поєднання в діяльності психолога дослідних і керуючих процедур.

На кожному з рівнів (розуміння і управління об'єктом) виділяються завдання, що відрізняються особливим предметним змістом і вимагають специфічних методологічних та практично-методичних засобів, професійної компетентності та культури.

I. Рівень розуміння. На цьому рівні вирішуються наступні завдання теоретико-дослідницького змісту:

1. Фіксація існування соціально-психологічного явища. Зміст діяльності психолога - побачити явище, помітити його, розрізнити в психологічно нерозчленованій для непрофесіонала повсякденному житті. Якщо явище виступило як очевидна проблема, то зміст діяльності психолога-практика - це прийняття даної проблеми як завдання своєї психологічної роботи з усіма наслідками, що впливають професійними, у тому числі і етичними наслідками.

Опис явища. Зміст - дати розгорнуту характеристику як мовою повсякденного спілкування, зрозумілого непрофесіоналові, так і за допомогою категорій психологічного мовлення, що виділяє тонкі деталі, особливості і вже відомі закономірності.

Дослідження, тобто цілеспрямоване спостереження явища, його аналіз, експертиза, узагальнення отриманої достовірної соціально-психологічної інформації.

4. Пояснення – інтерпретація дослідницьких даних, побудова концептуальних моделей, що дозволяють пояснити механізми явища: його структуру, чинники виникнення і динаміки, залежності між різними параметрами-характеристиками, показники і критерії оптимального або нормативного стану соціально-психологічних характеристик. Пояснення фактично є обґрунтованим описом.

Прогнозування - побудова психологом динамічних моделей перспективного стану об'єкта (групи або окремої людини), його діяльність та взаємовідносин при тих чи інших умовах управління.

Практико-методичні рекомендації - система обґрунтованих пропозицій організаційно-управлінського характеру для фахівців-професіоналів, які мають відношення до організаційної системи у зв'язку з розв'язуваною проблемою: для

адміністрації, посадових осіб, інших фахівців (медиків, педагогів, соціальних працівників та інш.)

II. Рівень управління. Цей рівень психологічної роботи передбачає практичний вплив на параметри групи і характеристики окремої людини (процеси, якості, властивості і стани), що припускає:

Облік результатів розуміння в керуючому впливі - в процесі спілкування з керівниками і членами колективів, сім'ї і т.п., в побудові корекційних програм, в процесі психологічного консультування і т.д.

Корекція розвитку - система компетентних професійних дій організаційно-управлінського, психолого-педагогічного, психотерапевтичного плану, здійснюваних як самим психологом, так і іншими особами за його рекомендаціями по відношенню до відхилень у поведінці окремих людей чи груп. Коригувальний вплив передбачає обґрунтоване знання відповідної норми. Цей момент роботи передбачає надання психологічної допомоги людям, які потребують тільки з боку психологів-професіоналів.

Направлене формування - усунення відхилення від норми, що розуміється як відомий дефіцит значущих знань, умінь, навичок, мотивації та індивідуально-групових властивостей, необхідних для успішного здійснення соціальних функцій, виконання професійних завдань. Формами роботи можуть бути, наприклад, соціально-психологічний тренінг спілкування та інше.

4. Сприяння саморозвитку. Життя будь-якого колективу передбачає його саморозвиток, самостійне подолання проблем, що виникають. Роль психолога полягає насамперед у кваліфікованому психологічному консультуванні керівника і окремих людей у випадках їх звернення за порадою, допомогою, а також поточній психологічній освіті й освіті членів колективу [1].

Реалізація дослідно-діагностичних і керуючих процедур, технік та технологій спрямована на вирішення тих завдань, які власне і становлять зміст професійної діяльності психолога.

При цьому психологічне управління може бути як прямим, що включає спеціальні психологічні методи впливу на особистість, колектив, які застосовує професійний психолог, так і непрямим, які здійснюються спільними зусиллями різних посадових осіб через зміну умов життєдіяльності, спрямованим добром і підбором персоналу, через зміну технології та режиму діяльності, зміна організаційних форм і т.д.

У процесі виконання діяльності психологи використовують ряд методів, що утворюють єдиний технологічний комплекс, який забезпечує у своїй сукупності рішення конкретної проблеми, а в кінцевому підсумку - і психологічний супровід процесу соціалізації особистості (в тому числі професіоналізації спеціаліста) [1]. Виходячи з необхідності вирішення проблем у різних сферах життєдіяльності суспільства впливають **основні види діяльності психологічної служби**. До них відносяться наступні:

Організаційно-методична робота. У рамках даного виду діяльності вирішуються завдання планування та підготовки різного роду заходів, ведення документації, обробки одержуваної в ході досліджень інформації, підготовки і вдосконалення необхідної для проведення психологічної роботи матеріально-

технічної бази, підготовки формалізованих документів (довідок, оглядів, донесень і т.п.) для надання їх посадовим особам, інструктування і навчання інших суб'єктів психологічній практиці і особливостям використання психологічних знань, а також їх безпосередніх дій при проведенні заходів психологічної роботи.

Удосконалення професійної компетентності. Даний вид діяльності передбачає як самостійне, так і спеціально організований в різних формах вивчення новітніх відомостей з різних сфер психологічної науки і практики, поповнення та освоєння необхідних для виконання професійних обов'язків і подальшого професійного зростання знань, навичок і вмінь.

Психодіагностика (як практична діяльність) являє собою комплекс заходів з виявлення, вимірювання та оцінки індивідуально-психологічних особливостей особистості, соціально-психологічних характеристик діяльності і колективів відповідно до наявних норм і критеріїв, а також факторів, що впливають на ефективність діяльності з метою:

- прогнозу подальшого розвитку об'єкта обстеження;
- пошуку найбільш ефективних способів роботи з ним;
- розробки конкретних рекомендацій для досліджуваного, а також для посадових осіб щодо подальшої оптимізації існуючих організаційних форм, методів і засобів навчання, виховання і режиму життєдіяльності.

Практичне застосування психодіагностики знаходить у сфері освіти в процесі оптимізації навчання і виховання, розстановці кадрів, профвідбору, прогнозуванні соціальної поведінки, при консультуванні та надання психотерапевтичної допомоги, у судової психолого-психіатричної експертизі, прогнозуванні психологічних наслідків зміни середовища і т.д.

У залежності від об'єкта обстеження розрізняють індивідуальну та групову психодіагностику, яка може розглядатися як самостійний вид діяльності психолога, і як один з етапів діяльності психолога у вирішенні певного завдання. У зв'язку з цим основними типами психодіагностичних ситуацій як правило, виступають:

- ситуації, пов'язані із заходами професійно-психологічного відбору і розстановки персоналу зі спеціальностей і робочих місць, коли необхідно оцінити ступінь професійної придатності людини, що надходить на роботу;

- ситуації, пов'язані з добровільним зверненням людини (членів сімей, колективу, адміністрації тощо) до психолога, коли необхідно виявити причини психологічних проблем (труднощів) людини і визначити шляхи їх подолання;

- ситуації, пов'язані з атестацією посадових осіб та фахівців, коли виявляються і оцінюються їх психологічні якості на предмет відповідності певній посаді або можливості навчання у вузі;

- ситуації, пов'язані з примусовим обстеженням (наприклад, обстеження надходить молодого поповнення у збройних силах або виявлення психологічних факторів і причин, що сприяють вчиненню пригод, аварій і т.п.), що проводяться за рішенням адміністрації для отримання необхідної інформації [2].

Отримані в ході психодіагностичної роботи дані можуть

використовуватися:

самим психологом для здійснення подальшої корегувальної роботи; іншими фахівцями (наприклад, медиками, соціальними працівниками, педагогами);

посадовими особами для формування управлінського рішення, обліку інформації в роботі з кадрами;

іншими людьми (родичі, представники колективу) для впливу на життя досліджуваного;

самим обстежуваним з метою саморозвитку, корекції своєї поведінки. У межах названих ситуацій використовуються всі організаційні підходи та емпіричні методи, що забезпечують отримання достовірної інформації.

4. Психологічна допомога. Під психологічною допомогою розуміється система заходів, що проводяться психологом і спрямованих на попередження, пом'якшення чи подолання різного роду психологічних труднощів, що виникають у окремої людини або групи людей, засобами практичної психології. У залежності від об'єкта психологічного впливу виділяються наступні форми надання психологічної допомоги: індивідуальна, сімейна та групова. Основними видами психологічної допомоги є психотерапія та психокорекція, психореабілітація, психологічне консультування, психологічне навчання та освіта, а також психопрофілактика і психогігієна.

Психокорекція та психогігієна - це система психолого-педагогічних, медичних та організаційних заходів, що сприяють попередженню різноманітних психологічних проблем, спрямованих на збереження психічного здоров'я людей та створення нормальних умов для їхньої життєдіяльності.

Психопрофілактичні заходи проводяться психологом в тісному взаємозв'язку з іншими посадовими особами та фахівцями. В рамках даного виду діяльності здійснюються:

виявлення і постановка на облік людей з числа працюючого персоналу, схильних до девіантної поведінки, а також осіб з низьким рівнем нервово-психічної стійкості;

організація роботи кімнати психологічного розвантаження, у якій проводяться цикли бесід з психогігієнічних тем щодо збереження психічного здоров'я;

- навчання прийомам саморегуляції емоційно-вольових станів, спеціалізовані форми мобілізації на дії в екстремальних ситуаціях або процедури відновлення психікофізіологічних ресурсів;

- підготовка навчально-методичних матеріалів за індивідуальним освоєнням прийомів аутотренінгу;

визначення психогігієнічного мінімуму для персоналу в різних умовах професійної діяльності;

- оцінка комфортності середовища, аналіз режимів праці та відпочинку;

- плановий прийом психологом під час медичної диспансеризації, а також інші заходи [2].

Психологічне консультування - вид психологічної допомоги, що

полягає в роз'ясненні людині її психологічних труднощів, зняття психологічного напруження, підвищення його компетентності і надання безпосередньої допомоги у вирішенні складних особистісних проблем, з якими він стикається в особистому житті, професійній діяльності та інших ситуаціях, профілактики та подолання кризових ситуацій, а також корекції неадаптивних способів поведінки.

Психологічне навчання і просвіта - комплекс заходів щодо формування уявлень про закономірності функціонування людської психології, механізми виникнення негативних психічних станів, формування і вдосконалення навичок психолого-педагогічної та управлінської діяльності, а також навичок психічної саморегуляції, побудови оптимальних форм взаємовідносин та взаємодії з іншими людьми. Психологічне просвіта та навчання в організації реалізуються, як правило, у процесі повсякденної життєдіяльності: у ході бесід, лекцій, проведення демонстративних психологічних практикумів і тренінгів з персоналом, індивідуального і групового психологічного консультування осіб, які звернулися з приводу тих чи інших проблем.

Психотерапія та психокорекція - діяльність, спрямована на реконструкцію психологічних труднощів людини, її особистісний зріст, відтворення гармонійних відносин з навколишнім середовищем, послаблення дії психотравмуючих чинників, формування якостей, необхідних для професійної діяльності, а також оптимізацію соціально-психологічного клімату в колективі.

У психотерапії розрізняють медичний напрямок, що охоплює лікування психологічними засобами нервово-психічних, психосоматичних хвороб і розладів людини, і немедичний, орієнтований на здорову людину і займається подоланням його психологічних труднощів, наданням допомоги в його особистісному розвитку. При цьому психокорекційні заходи проводяться тоді, коли психологом виявлені негативні відхилення від норми у розвитку і функціонуванні психіки конкретної людини.

Психореабілітація, використовує в основному методи і процедури психотерапії, характеризується як діяльність, спрямована на відновлення психічних функцій і особистісного статусу людини, порушених внаслідок дії психотравмуючих чинників. Психореабілітаційні заходи проводяться, як правило, в системі комплексного реадaptaційної програми, що передбачає не тільки спеціалізовану медичну та психологічну допомогу, а й створення необхідних соціальних та соціально-психологічних умов [1].

Висновок. Таким чином, перераховані види діяльності психологічної служби (психолога) утворюють цілісну систему, що забезпечує внаслідок комплексного застосування процедур діагностичного та керуючого характеру завдання оптимізації умов життєдіяльності людей в інтересах ефективного виконання ними соціальних функцій, професійних завдань і збереження їх психічного здоров'я.

Литература

Вачков И.В., Гриншпун И.Б., Пряжников Н.С. / Введение в профессию «психолог»: учебное пособие М., 2002. - 376 с.

Карандашев В.Н. / Психология: введение в профессию. М., 2000. - 435

с.